

ŞİDDETİN SOSYAL DİNAMİKLERİ

Yoksulluk, İşsizlik ve Göç

Doç. Dr. Nilay Çabuk KAYA

Ankara Üniversitesi

Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

SEMPOZYUM

105

GİRİŞ

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı sergiler. Şiddet olgusunu tanımlamak kolay olmamaktadır. Çünkü kendini çok farklı formlarda ortaya koyar. Tehditler, sözlü hakaretler ve fiziksel saldırılar olarak gündelik yaşamımızda yer alır. Şiddet, günümüzde adeta kimliğimizin bir parçası konumuna gelmiştir. Her toplumda farklı düzeylerde fakat sürekli olarak gündelik yaşamda karşılaşılan şiddet türleri; baskı, öldürme, eziyet, cezalandırma, korkutma, başkaldırı, sindirme, dışlanma, aşağılanma olarak karşımıza çıkmaktadır (Kocacık, 1996). Günümüzde gerek bireysel ve gerekse toplumsal boyutta sıkça karşılaştığımız bir olgudur şiddet. Şiddet olayları her yerde; evinizde, sokakta, işyerinizde, okullarda, trafikte, kulüplerde ve publarda gerçekleşebilir.

İnsanoğlu, doğumundan itibaren şiddetle iç içedir. Genelde ilk sosyalizasyonunu yaşadığı ailede dayak ve kaba kuvvet ile büyümekte, ya da ebeveynlerin birbirlerine olan sert ve kaba davranışlarına tanık olmaktadır. Bu süreç içinde yine, çocukların TV'de izledikleri çizgi filmler, okudukları çizgi romanlar hep şiddet ağırlıklıdır. Kısacası yaşadığımız dünya, tüm şiddetle örüntülenmiş olayları ve çatışmaları evimizin içine taşımaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler, şiddet oluşumunda rol oynarlar. Her geçen gün şiddetin günlük yaşamımızda daha çok yer aldığı görülmektedir. Şiddetin bu denli yoğun olarak günlük yaşamda yer alması da, şiddetin kanıksanmasına yol açmaktadır. Bu yüzden, bununla mücadele edebilmek için öncelikle sosyolojik analizini yapmamız gerekmektedir.

Şiddetin önde gelen toplumsal sorunlardan biri olması, onun sosyolojik açıdan incelenmesini gerektiren önemli bir neden olmaktadır.

Günümüzde araştırılan ve ilgi duyulan konulardan biri haline gelen şiddet olgusu, diğer disiplinlerin olduğu kadar sosyolojinin de ilgi alanını oluşturmaktadır. Sosyolojik açıdan şiddet olgusu en iyi, toplumsal ilişkilerin dinamikleri içinde, bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilir. Çünkü çatışmalar genellikle birbirleriyle ilişki içinde olan bireyler ya da gruplar arasında oluşmaktadır.

Bilindiği gibi gerçek yaşamda saldırganlık ve şiddet eylemlerinin, genellikle birbirlerini tanıyan birey ya da gruplar arasında gerçekleştiği unutulmamalıdır. Ayrıca burada yine hatırlamamız gereken bir nokta da; bir toplumda hangi davranışların şiddet olarak kabul edildiği, o toplumun toplumsal yapı özelliklerine göre, diğer bir ifadeyle kültürel yapı ile, geçerli değer yargıları ile yakından ilgidir.

ŞİDDETİN KAVRAMSAL TANIMLARI VE SINIFLAMASI

Şiddet Nedir?

Şiddet; cinayet, işkence, darbe (vuruş) ve etkili eylem, savaş, baskı, suçluluk, terörizm vb. tüm kavramları kapsayan eylemlerin bütünüdür. Terimin kökenine baktığımız zaman ise şunları görürüz: Şiddet, Latince violentia'dan gelmektedir. Violentia, şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç demektir. Sözlük anlamıyla şiddet; bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimlerdir (Ünsal, 1996:29).

Şiddetle ilgili davranışlar; kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onuru kırmak, huzura son vermek, birbirinin haklarını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, zor kullanmak, şeklinde tanımlanmaktadır (Erten ve Ardalı, 1996:143).

Başkasına karşı tehdit oluşturmayı, kısaca insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her davranışı şiddet olarak değerlendirebiliriz. Buna, mallara verilen zararlar da dahildir.

Şiddeti Sınıflama

Şiddet farklı biçimlerde sınıflanabilmektedir. Şiddet olgusu çok yönlü

bir olgudur. Psikolojik yönüyle, ahlaksal yönüyle, siyasal ekonomik ve hukuksal yönleriyle de incelenebilir.

1- Failin tipine göre; *bireysel* ya da *kolektif* olabilir. Kolektif şiddet; profesyonel çeteler, kabileler, etnik gruplar, toplumsal sınıflar ve devlete kadar uzanan bir çeşitlilik gösterir.

2- Güdülemeye göre; baskı, kan davası, namus cinayeti vb.

3- Suça yönelik olup olmamaya göre; suç sayılan şiddet: Cinayet, hırsızlık, silahlı saldırı, soygun, tecavüz, soykırım vb. Suç sayılmayan şiddet: Yoksulluk, eğitimsizlik, yönetimde kayırma, trafik kazaları, çevre tahribi vb. (Ergil, 2001:40).

4-Kapsamına göre; *dar anlamda*; fiziksel şiddetin insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edimdir: Yaralama, ırza tecavüz, yağma, adam kaçırma gibi başkasına yönelimlerin yanında intihar girişimi gibi bireyin kendine yönelik eylemleri de söz konusudur (Ünsal, 1996:32). Geniş anlamda şiddet ise; insan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri açıkça ölçülemeyen, dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskılar: ekonomik şiddet, medya terörü, enflasyon, işsizlik, doğanın tahribi, trafik korsanlığı, sağlıksız kentleşme vb. (Ünsal, 1996; Erten ve Ardalı, 1996).

Son yıllarda yoğun olarak çalışılan şiddetin farklı sınıflamaları da bulunmaktadır.

- Saldırgan şiddet
- Kadına yönelik şiddet
- Aile-içi şiddet
- Çocuğa yönelik şiddet
- Yaşlılara yönelik şiddet
- İntihar (kişinin kendine yönelik şiddeti)

Tek bir neden şiddeti doğurmaz. Şiddet toplumsal bir sorundur ve çevreden kaynaklanmaktadır.

Sonuçta şiddet yapısal/sürekli veya konjonktürel/geçici, doğrudan veya dolaylı, dar veya geniş anlamli olabilir. Şiddetin toplum içinde toplum tarafından nasıl sunulduğu, nasıl kabul gördüğü de önem-

lidir. Çünkü kabul gören şiddet de meşrudur. Hatta şiddet genellikle bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa, sorun olarak görülmez ve sorun çözmenin bir aracı olarak onay görür.

ŞİDDETİN SOSYAL DİNAMİKLERİNE LİTERATÜRDEN KISA BİR BAKIŞ

Şiddet ve suç olgusunun çok sayıda disiplin tarafından (biyoloji, psikoloji, psikiyatri, hukuk, antropoloji, siyaset vb.) ele alınıp analiz edildiği bilinmektedir. Günümüzde, toplumsal sorunlara ilişkin gündemsel ilgisinden dolayı "sosyal problemlerin bilimi" olarak adlandırılan sosyolojinin de, önemli bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkan şiddet, suç, suçluluk üzerine yoğunluklu olarak odaklanması görülmektedir. Çok farklı kuramlarla bu konular ele alınıp incelenmektedir.

Şiddetin teori ve ideolojilerini, eşitsizliklerin bedeli olarak kentsel yapılarda şiddet suçlarının ortaya çıkışını, kente ilişkin olan şiddeti, sosyal değişme ve şiddete yönelik kuramsal düşünceleri, şiddetin yoksulluk, işsizlik ve göç olguları ile ilişkilendirildikleri birçok çalışma literatürde geniş bir yer tutar.

Şiddet ve Yoksulluk

Özellikle, büyük metropoliten alanların yapısal özellikleri kapsamında ele alınan şiddet içeren suçlar, eşitsizliklerin bir bedeli olarak görülmektedir (Blau ve Blau, 1982). Kent yoksulluğu ve şiddetin bir arada değerlendirilmeleri dikkat çekmektedir. Özellikle, yoksulluğun ne zaman şiddete dönüşebildiği, hangi yoksulların şiddete eğilim gösterdikleri, üzerinde derinlemesine çalışılan konulardır.

Sosyo-ekonomik koşullardaki farklılıkların sonucu olarak, kentsel alanlardaki zorbalık ve şiddette dayalı suç, geniş bir oranda çeşitlenmektedir. Literatürde, bu konuda iddia edilen bir nokta da; şiddete dayalı suç ile mekan arasında pozitif bir ilişkisinin varlığıdır: Gettolarda / gecekonduarda / varoşlarda / kenar mahallelerde şiddetin bir alt-kültürü yansıttığı vurgulanmaktadır. Aynı zamanda yoksullukla ilişkilendirilmekte ve vurgu yapılmakta; yoksulluk kültürü içinde bir kabadayılık ve heyecan olarak yorumlanmaktadır.

Kent yoksulları deyince ilk akla gelenler hep, gecekondu/ghettolarda/kenar mahallelerde yaşayanlardır. Sosyal bilimlerde yer alan klasikleşmiş kuramlar, şiddete yönelmeyi, temelde anomi (mormsuzluk/kuralsızlık), görelî yoksunluk gibi kavramlarla açıklamaktadırlar.

Kentsel yapının bu alanlarında yaşamlarını sürdürenlerin büyük çoğunluğunu, köyden göç etmiş kişilerin oluşturması, "anomi" kavramının bu grup için geçerliliğini oluşturmaktadır. Buna göre köyden gelen bu nüfus, kentin kozmopolit ortamında alıştığı değerleri ve kuralları bulamayarak kuralsızlık içine düşer, çevresine yabancılaşır, toplum dışı davranışlara ve şiddete başvurabileceği öngörülür.

Özellikle ABD'de 1960'lı yıllarda, suçun kamusal alanda önemli bir sosyal konu/problem olarak algılandığı ve bu konuda çalışmalar yapıldığını görüyoruz. Bu dönemde en çok kaygı/endişe duyulan, kişiye/şahsa karşı işlenen dört temel şiddet suçudur: Adam öldürme, tecavüz, hırsızlık ve saldırı (Blau ve Blau, 1982). Bu türden suçların oranı artmaktadır. Burada bir paradoks söz konusudur. Malvarlığına karşı işlenen suçlar kadar, şahsa karşı işlenen suçlar da yoksullukla ilişkilendirilmektedir. ABD; zengin, varlıklı bir ülke olmasına rağmen, dünyada en yüksek suç oranlarına sahip bir ülkedir. Kentleşme ve endüstrileşme düzeyleri karşılaştırıldığında, ABD'deki intihar oranları, Avrupa'dakinin 10 katı daha fazladır (Blau ve Blau, 1982). Kayıtlı şiddet olaylarının oranları da artmaktadır.

Yoksulluk ve şiddet, yaşadığımız dünya üzerinde, giderek önemini arttıran kavramlar haline gelmektedir. Ne yoksulluk ne de şiddet olgusu yenidir, fakat günümüz toplumlarında bu olgular günümüze özgü biçimlenmekte ve yeni özellikler taşımaktadır. Dünya sistemi, yoksulluk ve şiddetle karakterize edilmektedir.

Özellikle ABD'de 1960'lı yıllarda, suçun kamusal alanda önemli bir sosyal problem olarak algılandığı ve bu konuda çalışmalar yapıldığını görüyoruz. Bu çalışmalardan biri de; 1942'de 21 kentte, çocuk suçlarının, sosyo-ekonomik olarak çeşitlilik gösteren alanlarda, karşılaştırmalı olarak araştırılması (Shaw ve McKay, 1942) olmuştur. Bu çalışma sonunda, sosyal yapıda suçun kökenleri ortaya konmuştur. Sonuçta, üç kentsel koşul, yüksek çocuk suçluluğu oranlarını desteklemiştir; Yoksulluk, heterojenlik ve devingenlik. Bunlar arasında en önemli faktör, yoksulluk olarak görülmüştür (Shaw ve

YOKSULLUK VE ŞİDDET

McKay, 1942). Bunun gibi birçok çalışmada (Schuessler, 1962; Quinney, 1966; Curtis, 1974) da yoksul semtlerde/slumlarda yüksek suç oranları gözlenmiştir. 1962, 1966, 1974 yıllarında. birçok sosyolojik kuram, ki buna suç kuramları da dahil olmak üzere, yapısal ve kültürel kavramlar kullanmaktadır. Fakat suç kuramları, sıklıkla yapısal ve kültürel olarak sınıflandırılır. Somut yapısal koşulların temel açıklayıcı kavramları; işbölümü ya da sınıf yapısı; kültürel değerler ve normlar olarak da; dini inançlar ve siyasi düşünceler ele alınmaktadır.

Bu dönemde en çok kaygı duyulan kişiye karşı işlenen dört temel şiddet suçudur;

- adam öldürme,
- tecavüz,
- hırsızlık,
- saldırı.

Bu suçlar, öncelikli olarak kentlerde meydana gelmektedir. Özellikle de nüfusu 250 binin üzerinde olan yerlerde, nüfusu 10 binin altında olan küçük kasabalara göre 5 kat daha fazladır, kırsal alanlarla karşılaştığımızda ise 10 kat fazla. (Harries, 1974).

Öte yandan, günümüz toplumlarında, bu yoksulluk ve şiddet kavramlarının güncel bir önemi söz konusudur. Çünkü yoksulluk derinleşmekte ve şiddet sıradanlaşmaktadır. Bunun nedeni ise, dünya üzerindeki değişim sürecinde yatmaktadır.

Günümüzdeki "yoksulluk" çalışmalarının ortak bir özelliği; 1980'lerden itibaren gündeme gelen "yoksulluk"un, geçmişteki yoksulluk biçimlerinden farklı bir özellik taşımasıdır. Bu farklılığın iki yönde olduğu belirtilmektedir. Birincisi, yoksulluğun nedenlerine ilişkindir. Günümüzde yoksulluk giderek artan ölçüde "küreselleştirici" süreçlerin neo-liberal politikaların bir sonucu olarak görülmektedir. İkinci olarak ise, küreselleşmeyle ilintili olarak ortaya çıkan, "küreselleşen" yoksulluğu artık salt "geçim araçlarına erişememek" ya da "kişi ya da hane halkının yaşaması için gerekli olan asgari temel ihtiyaçlarını karşılayamaması" olarak tanımlamanın yetersizliğine yapılan vurgudur. "Yeni yoksulluğu", bunu da içeren ama "toplumsal dışlanma",

"marjinalleşme", "sınıf-altı (underclass)" yön ve boyutlarıyla ele almanın gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu kavramlar, yoksullukla birlikte ortaya çıkan üç görüngüdür. "Dışlanma" kavramı, Fransa ve giderek AB literatüründe; "marjinalleşme", Latin Amerika'da: "underclass" ise ABD'de sıklıkla kullanılan kavramlardır (Özbudun, 2002).

Şiddet ve İşsizlik

Sosyoloji ve ilgili sosyal bilimler alanlarında, çok sayıda araştırmaya, işsizlik ve suç ilişkisinin konu oluşturduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar işsizlik ile suç arasında pozitif bir ilişki ortaya koyarlarken, bazıları da etkinin negatifiği ya da hiçbir etkisi bulunmadığı üzerinde görüş bildirmektedirler. Sosyal bilimler literatüründe 1916 yıllardan bu yana yapılmış çalışmalarda, işsizlik ile suç oranları arasında güçlü bir ilişkinin varlığı söz konusu edilmiştir (Bonger, 1916; Thomas, 1925; Sellin, 1937; Glaser ve Rice, 1959; Fleisher, 1966).

Yakın zamanlı ulusal ekonomik politikaların sosyal sonuçlarına ilişkin çalışmalar içinde de işsizlik ve suç ilişkisine de yer verildiği görülmektedir (Brenner, 1971, 1976, 1978). Bu çalışmalarda da suç-bilim teorilerinin geleneği olan işsizlik ve suç arasında pozitif ilişkinin varlığı söz konusu edilmektedir.

Şiddet ve Göç

Göç, kırım iticiliği ve kentin çekiciliği nedeniyle kaçınılmaz bir olgudur. Aynı zamanda, göç edenlerin yerleştikleri kentlerde ve kentleşme süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar, ortadan kalkmamakta, bu sorunlar dönemlere göre farklılaşmaktadır.

Literatürde, yoksulluk sorunu ile göç olgusu arasında bağlantıyı ortaya koyan bir çok çalışma söz konusudur. Tarihsel süreç içinde göç hareketlerinin; politik, ekonomik, etnik, sosyal vb. pek çok nedeni olmuştur. Göç hareketlerini yaratan temel dinamiklerden biri, yoksulluktur. Yoksulluğun yarattığı sorunlardan kaçış, daha iyi yaşam umudu, diğer nedenlerin yanı sıra göç için itici bir güç olmuştur.

Göçe karar verme süreci içinde hem politik hem de ekonomik faktörlerin etkisi, bir çok araştırmacı tarafından ortaya konulmaya çalışılmıştır. Örneğin, El Salvador'dan ABD'ye olan uluslararası göç

üzerinde, politik şiddetin etkisi ölçülmeye çalışılmıştır (Stanley, 1987).

Yoksulluk ve göç, başlı başına büyük birer toplumsal sorun olmalarının yanı sıra, ikisi arasında karşılıklı bir etkileşimin var olduğu bir süreç söz konusudur. Bu iki olgu arasında neden-sonuç ilişkisi aramak yerine, her iki olgu arasındaki etkileşimin yönüne ve doğasına bakmak daha anlamlı olmaktadır.

Yoksulluk ve göç arasındaki ilişki, çeşitli açılardan ele alınabilecek bir ilişkidir. Değişik toplum kesimlerinin göç edebilme eğilimleri arasında önemli farklılıklar olabilir. Örneğin, yoksulların diğer kesimlere oranla mekansal hareketliliği daha az olabilir. Ya da etnik grupların, işsizlerin, kendi hesabına çalışanların göç etme eğilimleri de farklıdır.

Göç ile yoksulluk arasındaki ilişkilerde göz önüne alınması gereken bir nokta olarak şunlar ifade edilmektedir: Yapısal uyum sürecinde ve yer yer yaşanan ekonomik krizler sonucunda büyük kentlerin kırsal nüfus için çekiciliği azalabilir, bu da kentsel yoksulluk oranlarını etkileyebilir.

TÜRKİYE'DE KENTSEL ŞİDDETİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Şiddet konusuna Türkiye özelinde baktığımızda; şiddetin, toplumsal kültürümüzün bir parçası olduğu görülmektedir. Aile içinde şiddet oldukça yaygındır. Şiddetin toplumda yer bulmasının önemli nedenlerinden biri de, eğitim düzeyinin düşüklüğüdür. Suç istatistiklerine baktığımızda; şiddete dayalı suçlarda eğitim düzeyi yükseldikçe suç oranının düştüğü görülüyor. Kan davası ve töre cinayetleri bunun örneklerini oluşturuyor.

Öte yandan gelir dağılımındaki dengesizliğin, işsizliğin ve kente göç olgusunun, şiddeti besleyen kaynaklar olduğu kabul görmektedir.

Bu olumsuzlukların üstüne bir de medyanın şiddeti özendirme eklenince, toplumda şiddetin boyutu daha da büyüyor. Bu yayınların etkisiyle suç işleyen, şiddet kullanan ve hatta intihar edenler var.

1950-1980 dönemini, emek merkezli bir kentleşme süreci olarak yaşayan Türkiye, 1980 sonrasında ise sermaye merkezli bir kentleşme süreci içinde yaşamaktadır (Şengül, 2001). Bu son dönemin en temel

özelliği, yoksulluğun daha derinden yaşanması olmuştur. Hem göç, hem yoksulluk ise kentsel şiddetin derecesini arttırmıştır.

Her yeni göç, beraberinde yeni yoksulluğu ve yeni kentsel şiddeti de getirmektedir. Bu sonsuz göç süreci, Işık ve Pınarcıoğlu'nun da belirttiği "nöbetleşe yoksulluğu" ve nöbetleşe kentsel şiddet yaşamını ortaya koymuştur.

Yoğun göçlerin yaşandığı kentlerde eşitsizliklerin bedeli daha da ağır şartlarda yaşanmaktadır. Zenginlerle yoksullar arasındaki gelir dağılımı uçurumu alabildiğine büyümekte, yoksulluğun kitleselleştiği bir dönemde, kentsel şiddet ile karşı karşıya kalan göçmenlere ve yoksullara, artık bir yük gözü ile bakılmaktadır.

Göçün, kentin yerlisi için bir tehdit, bir tehlike yarattığı, bu nedenle göç edenlere kaygı, kuşku ve korku ile bakıldığı ileri sürülür. Bu türden yaklaşımın çok boyutlu bir dışlanmayı içerdiğine vurgu yapılmaktadır. Bu sürecin de, kente yeni göçmenlere yönelik gelecekteki "kentsel şiddet" in temel kaynağı olabileceği belirtilmektedir. "Yerli"nin, göç ederek gelen "yabancı"ya yönelik bu tutumu, yoksul "öteki"de, umutsuz, dışlanmış olanlarda; öfke, isyan, acımasızlık, hoyratlık gibi tepkilere yol açtığı ileri sürülmektedir. Kentsel şiddetin kaynağı, merkez-kenar çatışması olarak görülmektedir. Çatışmanın boyutlarının ise, bu yerlerin mekanının genişleyip daralmasına bağlı olarak değişiklik gösterdiği ileri sürülmektedir. Yerlinin; yabancıya, ötekiye, göçmen'e karşı tüm boyutlarıyla kullanmaya çabaladığı "kentsel şiddet" in bu araçları; resmi ve resmi olmayan kurumların yanı sıra, kültürel kimlikten, davranış biçimlerine kadar pek çok şiddet aracını içerir. Bu da farklı şiddet türlerini üretir. Bu kentsel şiddete karşı yeni gelenler de başka bir şiddetle karşı koyarak, kendi araçlarını geliştirmektedir. Dışlanma ve aşağılanma duygusu gibi kentsel şiddet olguları, söz konusu ortamda suç sayılan davranış biçimlerine itmektedir (Akkaya, 2002). Sonuçta, kent suçları artmakta ve çeşitlenmektedir.

Kent ortamında günümüzde varlığı hissedilen ve toplumsal yaşamın rutin akışını olumsuz etkileyen, günlük yaşamda yüz yüze kalınan, kimi zaman mağdur olunan, kimi zaman da şahit olunan; kentsel yapıya uygun suçların başında, malvarlığına karşı işlenen suçlar gelmektedir. Bu suçlar da genel olarak; gasp/yağma, hırsızlık,

Doç. Dr. Nilay Çabuk Kaya

dolandırıcılık, güveni kötüye kullanma, suç eşyası satın alma, satma ve saklama ile mala zarar vermedir. Son onbeş yılda kişiye karşı işlenen suçlarda iki kat artış olurken, malvarlığına karşı işlenen suçlarda dört kat artış olmuştur (EGM, 2002).

Türkiye'de insanların büyük çoğunluğunun, yoksulluk sınırında gelir elde ettiği düşünüldüğünde, sorun daha da önemli hale gelmektedir. Çünkü malvarlığına karşı işlenen suçların günden güne artması, suçluluğun genel bir görünümü olmaktadır.

Yankesicilik, kapkaçılık gibi suçlar başta olmak üzere, malvarlığına karşı işlenen suçlar, artık bir sektör halini almıştır. Gelir kazanmanın yöntemleri bakımından, Cohen (1955)'in vurguladığı şekli ile çete ya da grup alt-kültürü ön plana çıkmaktadır. Bu suçların işleme yöntemlerine bakıldığında; son yıllarda hırsızlık, yankesicilik, kapkaçılık suretiyle hırsızlık, gasp ve dolandırıcılık gibi suçları işlemede, çete oluşumları yanında; suçlu kişiler arasındaki dayanışma ve işbölümü, ya da suç eksenli geçici amaç birliğinin yaygınlık kazandığı, dayanışmanın suç işlemek için ortaya çıkmaya başladığı, bu yasa dışı oluşumlar tarafından çocukların suçta kullanılmasının temel bir yöntem ve alt kültür haline geldiği, oluşumun üyeleri arasındaki görev paylaşımının profesyonel bir anlayışla yerine getirildiği ve 'suç işlemenin', suç işleyen bu toplumsal gruplar arasında temel bir alt kültür haline geldiği görülmektedir. Kentlerdeki çete oluşumları, tetikçilik, kapkaççılık neredeyse bir meslek durumuna gelmiştir. Bu oluşumda yoksulluğun önemli bir payı bulunmaktadır; işsiz ve yoksul gençler bu türden organizasyonların potansiyel insan kaynağıdır

Alt-kültür grupları arasında oluşan kuralsızlık, değer yargılarından uzak yaşama anlayışı, sınır tanımamazlık; suça etki edici, özellikle malvarlığına karşı işlenen suçları arttırıcı yönde etkili olmaktadır. Ülkemizde kişiye ve malvarlığına karşı işlenen suçlar çerçevesinde kent suçluluğu önemli bir toplumsal sorunu oluşturmaktadır. Türkiye'de 1991-2004 yılları arasında, suç oranlarında önemli bir artış olduğu ve 1993'ten itibaren artış trendi içinde olduğu görülmektedir (Doğan, 2005).

1993 yılında suç oranı 1991'e göre % 66,0 ve 1992'ye göre % 50,2 oranında artmıştır. 1991 yılı ile 2004 yılı karşılaştırıldığında suçların, sayısal olarak 1991'dekinin 3.6 katına ulaştığı görülmektedir. 1991

yılında polis sorumluluk alanında bir günde 266 suç işlenirken, 2004 yılında bir günde yaklaşık 969 suçun işlendiği ortaya çıkmaktadır. Bütün asayiş suçları ele alındığında, 1991 yılında suçların tekrarlanma sıklığı 5.4 dakika iken bu oran 2004 yılında 1.5 dakika olmuştur.

2000 yılı kent nüfusuna göre, 100 bin kişiye düşen suç oranı, ülke genelinde 2004 yılında 803.4'dür. Bu oran, 1991 yılında 288'dir. 2004 yılında suç oranları, son onbeş yılda kaydedilen en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Doğan, 2005).

Türkiye'de son onbeş yıllık süreçte; suçların oranında, işleme yöntemlerinde, suçların niteliklerinde, suçta kullanılan araçlarda, suça müdahale yöntemlerinde, toplumun suç algılamasında, devletin suça bakışında, suçun topluma yansımada, suçun cezalandırılmasıyla ilgili yargılama sürecinin işleyişinde, toplumun yapısında ve yaşayış tarzında meydana gelen gelişmelere ve değişimlere bağlı olarak önemli farklılıkların olduğu görülmektedir.

Nüfus artışı ve yüksek düzeydeki nüfus hareketliliği, kentlerimizi yeni toplumsal sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. 1927 yılında 13.6 milyon düzeyindeki ülke genel nüfusu, 2000 yılında 67.8 milyona yükselmiştir. 1927 yılında toplam nüfus içinde kent nüfusunun oranı % 24,2 iken, 2000 yılında bu oran % 64,9'luk bir pay oluşturmuştur.

Bu bağlamda Türkiye nüfusunun niceliksel görünümünün, tarım toplumundan kentli topluma doğru evrildiği söylenebilir. Fakat niteliksel olarak bu nüfusun tam anlamıyla kentli toplum olduğundan söz edemeyiz. Gökçe (2004), kentte oturanların ancak sekizde birinin kentli olma bilincine sahip olduğunu söylemektedir.

Nüfus hareketlerinin kontrol edilememesi, kentlerde ortaya çıkan niteliksiz nüfus yığılması ve 1990'dan bu yana nüfusun yaklaşık % 25'inin batı kentlerinde yaşamak için yer değiştirmiş olması, dengesi bozulan toplumsal yapıya neden olduğu gibi, kentlerin mevcut nüfus için yetersiz kalan imkanlarını daha da sınırlı hale getirmiştir.

Toplumumuz; her türlü kuralı hiçe sayan, her fırsatta kabadayılığa özenen ve kaba kuvvete başvuran, sağlıksız bir dönem içindedir. Toplumunu saran ve gelecek için kuşku uyandıran bir kimlik bunalımı ve kişilik sorunu gündemdedir. Kişiliklerdeki yoksunluklar, doyumsuzluklar, davranışlara yansımaktadır. Bunlar, kişilere özgü örnekler

değil, yaşanan toplumsal olgular haline gelmiştir. Kitlesele şiddet eğilimleri, ciddi toplumsal sorunların habercisidir.

Kentsel ortamlar, kentleşme pratikleri, gençleri toplumla bütünleşmekten uzaklaştırmaktadır. Kentleşme; hırs, maddi çıkarlar çerçevesinde kişiye (genç-çocuğa) yeni değerler vermektedir. Suçluluğu kentleşme sürecine bağlayan kuramcılar, kentteki bir takım özelliklerin, zevk imkanlarının, suç işlenmesi bakımından gençlere yeni fırsat alanları yarattığını ve bu fırsat alanlarını değerlendirmeleri için yöntemler sunduğunu belirtmektedir.

Göç ve çarpık kentleşme sonucunda, büyük kentlerimizin düzenli yasal konut alanlarının çeperlerinde gecekondu kuşağı oluşmuştur. Toplumun farklı unsurları arasındaki çatışmayı besleyen ve alt-kültür oluşumuna olanak tanıyan bu yapı, gruplar ve kişiler arası mücadeleyi ve rekabeti de körüklemekte, toplumsal uyumun ve dengenin bozulması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Amaçlarla, bunlara ulaşmak için varolan fırsatlar arasındaki zıtlık ve kişinin böyle bir kıskacıta kalmasının ortaya çıkardığı gerilim, insanların şiddet kullanmasına ve bunu değişik nedenlerle diğer insanlara yönlendirmesine neden olmaktadır.

Kentleşme ve modernleşme olgusunun, suçluluğu doğrudan etkileyen nitelikte boyutları olduğu bilinmektedir. Kentler, suçluluk ve suçlular için önemli fırsatlar sunarlar. Kent, kentsel yapıya uygun suçluluğu ve suçları da ortaya çıkarmıştır.

SONUÇ

Günümüzde şiddet ve özellikle de kent suçluluğu, küreselleşmenin de etkisiyle giderek artan bir olgu olmuştur. İster mikro (aile), ister mezzo (okul, akran, çalışma yaşamı), ister makro düzeyde ele alınsın, şiddet bir sistem sorunudur. Kitlesele şiddet eğilimleri, ciddi toplumsal sorunların habercisidir. Şiddeti önlemede şiddeti besleyen faktörlerden yola çıkmak, doğru bir yaklaşım olmaktadır. Mikro, mezzo ve makro düzeylerde şiddet ile ilgili faktörlerde öncelikli olarak; yoksulluk, işsizlik, göç olguları üzerinde durulması gerekmektedir. Soruna böylesi bir yaklaşım, sorunun görünen kısmıyla değil, köküne inerek özünü ele almayı sağlayacaktır.

Türkiye'deki hızlı göçün kentsel mekanlara olan getirmesi, yeni problemlerle yüz yüze olmaktır. Toplumumuz, her türlü kuralı hiçe sayan, her fırsatta kabadayılığa özenen ve kaba kuvvete başvuran sağlıklı bir dönem içindedir.

Toplumunu saran ve gelecek için kuşku uyandıran bir kimlik bunalımı ve kişilik sorunu gündemdedir. Kişiliklerdeki yoksunluklar, doyumsuzluklar, davranışlara yansımaktadır. Bunlar, kişilere özgü örnekler değil, yaşanan toplumsal olgular haline gelmiştir.

Doç. Dr. Nilay Çabuk Kaya

KAYNAKÇA

- Akkaya, Y. (2001) Göç, Yoksulluk ve Kentsel Şiddet, Yasemin Özdek (edit) Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları içinde ss: 203-215. TODAİE, İnsan Hakları Araştırma ve Deleme Merkezi.
- Blau, J.R. - Blau, P.M. (1982) The Cost of Inequality: Metropolitan Structure and Violent Crime, *American Sociological Review*, Vol: 47, No: 1: 114-129.
- Brenner, H.M (1971) Time Series, Analysis of Relationships Between Selected Economic and Social Indicators Vol. I. Final Report on Contract. U.S. Department of Labour, Manpower Administration.
- Brenner, H.M. (1976) Estimating the Social Costs of National Economic Policy: Implications for Mental and Physical Health and Criminal Aggression.. Paper No: 5. Joint Economic Committee, Congress of the United States, Washington, D.C. U.S. Government Printing Office.
- Brenner, H.M. (1978) Economic Crises and Crime, ss: 555-572 in Leonard Savitz and Norman Johnston (eds.) *Crimes in Society*, New York; Wiley.
- Cohen, A.K. (1955) *Delinquent Boys: the culture of The gang*. Glecoe III. Free Pres.
- Curtis, L.A. (1974) *Criminal Violence*, Lexington, Mass. D.C. Heath.
- Doğan, M. (2005) Türkiye'de Şahsa ve Malvarlığına Karşı İşlenen Kentsel Suçların Sosyolojik Analizi, (1991-2004), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- EGM. (2002) Suç ve Suçlu Profili 1-2, Ankara, EGM. APK Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Ergil, D. (2001) Şiddetin Kültürel Kökenleri, *Bilim ve Teknik*, Sayı. 399- Şubat: 40-41.
- Erten, Y. - Ardalı, C. (1996) Saldırganlık Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları *Cogito*, Sayı 6-7, Kış-Bahar: 143-164.
- Glaser, D. - K. Rice (1959) Crime, Age and Unemployment, *American Sociological Review*, 24: 679-86.
- Gökçe, B. (2004). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Ankara, Savaş Yayınevi.
- Harries, K.D. (1974) *The Geography of Crime and Justice*, New York: McGraw-Hill.
- Işık, O. - Pınarcıoğlu, M.M. (2001). Nöbetleşe Yoksulluk (Sultanbeyli Örneği), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kocacık, F. (1996) Şiddet Olgusu Üzerine, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

- Dergisi, Cilt 2, Sayı 1. ss: 1-7.
- Özbudun, S. (2002) Küresel Bir "Yoksulluk Kültürü" mü? Yasemin Özdek (edit) Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları içinde ss: 53-69, TODAIE, İnsan Hakları Araştırma ve Deleme Merkezi.
- Quinney, R. (1966) Structural Characteristics, population Areas, and Crime Rates in The United States, Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science. 57: 45-52.
- Schuessler, K. (1962) Components of Variation in City Crime Rates, Social Problems, 9: 314-23.
- Sellin, T. (1937) Research Memorandum on Crime in the Depression. New York: Social Science Research Council.
- Shaw, C.R. - Mckay, H.D. (1942) Juvenile Delinquency and Urban Areas, Chicago: University of Chicago Pres.
- Stanley, W.D. (1987) Economic Migrants or Refugees from Violence? A time-Series Analysis of Salvadoran Migration to the United States, LARR 22, No:1. 132-154.
- Şengül, H.T. (2001) Kentsel Çelişki ve Siyaset (Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar), Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, 2001, s. 76-94.
- Ünsal, A. (1996) Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi, Cogito, Sayı: 6-7, Kış-Bahar: 29-36.

